

**HOZIRGI KUNDAGI GLOBAL VA MAHALLIY MUAMMOLAR
VA ULARNING INSON ORGANIZMIGA TA'SIRI**

Abdurasulova Kamola G'afurovna.

(Mustaqil tadqiqotchi)

Idiboyeva Aziza qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti

Tabiiy fanlar fakulteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada XXI asrda insoniyat oldida turgan eng dolzarb global va mahalliy muammolar hamda ularning inson organizmiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritilgan. Ekologik muammolar, atrof-muhitning ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya, ovqatlanishdagi nomutanosiblik, ruhiy zo'riqish, pandemiyalar va surunkali kasalliklarning ko'payishi kabi masalalar tahlil qilingan. Shuningdek, ilmiy adabiyotlar sharhi asosida ushbu omillarning organizmdagi fiziologik va psixologik jarayonlarga ta'siri ko'rib chiqilgan. Maqola yakunida mavjud muammolarning oqibatlarini yumshatish va sog'lom turmush tarzini shakllantirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Global muammolar, inson salomatligi, ekologiya, ovqatlanish, stress, pandemiya, surunkali kasalliklar, barqaror rivojlanish.

Kirish. Insoniyat taraqqiyoti davomida turli davrlarda muayyan muammolarga duch kelgan bo'lsa-da, XXI asrda ushbu muammolar yanada murakkablashib, keng ko'lamli tus oldi. Bugungi kunda inson organizmiga eng katta ta'sir ko'rsatayotgan omillar – ekologik inqiroz, global iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya, noto'g'ri ovqatlanish, ruhiy salomatlikning izdan chiqishi va pandemiyalar hisoblanadi. Mazkur omillar nafaqat jismoniy salomatlikni, balki ruhiy barqarorlikni ham izdan chiqarib, umr davomiyligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada ham butun mamlakatlarga va aholining hayotiga xavf solayotgan, rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan, aholi iqtisodiy-ijtimoiy

taraqqiyoti va atrof-muhit o'rtasidagi o'zaro munosabatlar natijasi hisoblangan mintaqaviy muammolar, ushbu muammolarni bartaraf etishda davlatlar o'rtasida imzolangan hujjatlar, ko'rilayotgan chora-tadbirlarni ham ko'rib chiqamiz. Hozirgi paytda insoniyat hayotiga xavf solib turgan umumbashariy muammolar deganda butun dunyo, barcha davlatlar va xalqlarning ishtirokisiz yechish mumkin bo'lmagan muammolarni tushunishimiz mumkin. Agar XX asrning birinchi yarmi oxirlarida insoniyat qarshisida asosan bitta umumbashariy muammo-yadro halokatini oldini olish ko'ndalang turgan bo'lsa, II jahon urushidan keyin ahvol o'zgardi. Aholi tabiiy o'sishining yuqori darajasi saqlanib qolishi, fan va texnika yutuqlaridan tor manfaatlar yo'lida foydalanish va bir qator mintaqalarda murakkab ekologik vaziyatning vujudga kelishi masalani og'irlashishiga sabab bo'ldi. Oqibatda insoniyatning kelajagi to'g'risida turli xildagi bashoratlar kelib chiqdi. Xususan, tabiatga insonlarning zug'umi kuchaya borgan sari tabiiy muvozanatning buzilishi oqibatida insonlarning yashash tarzi, sog'ligi, ijtimoiy muhitga bo'lgan aks ta'siri borgan sari halokatli tus ola boshladi. Insoniyat bu kabi tahlikali vaziyatdan faqatgina har qanday siyosiy, mintaqaviy, irqiy, milliy, diniy manfaatlarini keyinga surib, umuminsoniy manfaatlar tevaragida jipslashish, zudlik bilan choralar ko'rish orqaligina qutulishi mumkin edi.

Ekologik muhitning buzilishi, global iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya, ovqatlanishdagi muvozanatsizlik, psixologik bosimlar va yuqumli kasalliklarning keng tarqalishi inson organizmi sog'lig'iga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma'lumotlariga ko'ra, har yili 13 milliondan ortiq inson atrof-muhit omillari bilan bog'liq kasalliklardan hayotdan ko'z yumadi. Shuningdek, psixologik salomatlik buzilishlari global kasalliklar yukining 20 foizini tashkil etmoqda.

Mazkur maqola hozirgi kundagi asosiy muammolarni chuqur tahlil qilish, ularning inson organizmiga ko'rsatadigan salbiy ta'sirini ilmiy asosda yoritish hamda ularni yumshatish bo'yicha takliflarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Asosiy qism

1. Ekologik muammolar va ularning sog'liq uchun oqibatlari

Havo ifloslanishi inson salomatligiga eng katta xavf tug'diruvchi omillardan biridir. Atmosferaga chiqarilayotgan zararli moddalar (CO₂, SO₂, NO_x) nafas olish kasalliklari, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari va o'lim holatlarining ortishiga sabab bo'lmoqda.

Suv resurslarining tanqisligi va ichimlik suvi sifatining yomonlashishi ichak infeksiyalari, gepatit va boshqa yuqumli kasalliklarning tarqalishiga olib kelmoqda. Oziq-ovqat xavfsizligi masalalari ham dolzarb bo'lib, pestitsidlar va og'ir metallar bilan ifloslangan mahsulotlar inson organizmi uchun jiddiy xavf tug'diradi.

2. Ovqatlanish muammolari va vitamin-mineral tanqisligi

Noto'g'ri ovqatlanish va biologik faol moddalar tanqisligi bugungi kunda keng tarqalgan muammolardan biridir.

Fastfud mahsulotlari, shakar va yog'ga boy ovqatlar semirish, qandli diabet va yurak-qon tomir kasalliklarini keltirib chiqarmoqda.

Vitamin va mineral yetishmovchiligi esa immunitetning pasayishi, kamqonlik, suyak tizimi va asab tizimi kasalliklariga sabab bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, aholining 30 foizidan ortig'ida D vitamini tanqisligi kuzatilmoqda.

3. Psixologik va ijtimoiy muammolar

Raqamli texnologiyalar asrida insonlarning ruhiy bosimi oshmoqda. Stress, depressiya, xavotir sindromlari, uyqusizlik kabi psixologik muammolar keng tarqalmoqda. Mehnat va ta'lim jarayonidagi yuqori talablar, urbanizatsiya va ijtimoiy tengsizlik ruhiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

WHO ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi har to'rtinchi inson hayotining ma'lum bir davrida psixologik kasalliklardan aziyat chekadi.

4. Yuqumli va surunkali kasalliklar xavfining ortishi

COVID-19 pandemiyasi global miqyosda sog'liqni saqlash tizimining zaif tomonlarini ko'rsatdi va inson organizmining yuqumli kasalliklarga qanchalik ta'sirchan ekanligini isbotladi. Surunkali kasalliklar – diabet, gipertoniya, yurak-qon tomir kasalliklari va saraton bugungi kunda o'lim holatlarining 70 foizidan ortig'ini tashkil etmoqda.

Antibiotiklar noto'g'ri qo'llanilishi oqibatida antimikrob rezistentlik kuchayib bormoqda, bu esa global salomatlik uchun jiddiy xavf hisoblanadi.

5. Kompleks chora-tadbirlar va profilaktika

Hozirgi kundagi muammolarni bartaraf etish uchun sog'liqni saqlash, ekologiya, ta'lim va ijtimoiy sohalarda kompleks yondashuv talab etiladi.

Ekologik muhofaza, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va havo ifloslanishini kamaytirish – inson salomatligini himoya qilishning muhim shartidir.

Muvozanatli ovqatlanish, jismoniy faollik va psixologik salomatlikni mustahkamlash sog'lom turmush tarzining asosiy komponentlari hisoblanadi.

Shuningdek, pandemiyalarga tayyorgarlik, vaksinalar ishlab chiqish va sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlash kelajakdagi global muammolarga qarshi kurashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, hozirgi kundagi global va mahalliy muammolar inson organizmiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Ekologik, psixologik va ovqatlanish bilan bog'liq muammolar sog'liqni saqlash tizimi oldida yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda.

Shu bois, davlat siyosati, xalqaro hamkorlik va individual darajadagi profilaktik chora-tadbirlar uyg'un holda olib borilishi lozim.

Faqatgina kompleks yondashuv orqali inson salomatligini muhofaza qilish va barqaror kelajakni ta'minlash mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. Global Health Risks. – Geneva, 2022.
2. UNEP. Environment and Health Report. – Nairobi, 2021.
3. Karimova D. Inson salomatligiga ekologik omillarning ta'siri. – Toshkent: Fan, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi SSV. Aholi salomatligi bo'yicha yillik hisobot. – Toshkent, 2022.
5. WHO. Mental Health Atlas. – Geneva, 2020.
6. UNICEF. Impact of COVID-19 on Child Health. – New York, 2021.
7. European Commission. Climate and Human Health. – Brussels, 2022.
8. Zokirov A. Yuqumli kasalliklar va global xavfsizlik. – Toshkent, 2021.
9. Parvina M. GLOBAL MUAMMOLARNING DUNYO MAMLAKATLARGA TA'SIRI VA UNGA YECHIM TOPISHDA DAVLATLARARO IMZOLANGAN HUJJATLAR //TANQIDIY NAZAR, TAHLILiy TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 744-748.